

5. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 46. – Ст. 366.

6. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К. ; Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

7. Глазкова М.Е. Оценка эффективности действия нормативно-правовых актов: современные подходы / М.Е. Глазкова, С.Б. Нанба // Журнал российского права. – 2011. – № 9. – С. 73–80.

8. Мониторинг государственных и муниципальных услуг в регионе как стратегический инструмент повышения

качества регионального управления: опыт, проблемы, рекомендации / [А.В. Осташков, С.В. Матюкин, В.Н. Ретинская, И.А. Мурзина, И.Г. Кривский, А.В. Луканин, О.С. Кошевой]; под общ. ред. В.В. Маркина, А.В. Осташкова. – М., 2008. – 321 с.

9. Волошина А.В. Эффективная организация работы громадської ради: методичні рекомендації / А.В. Волошина, М.В. Лациба. – К. : Агентство «Україна», 2011. – 76 с.

10. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-кол.: В.М. Князев, І.В. Розпуктенко та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 1 : Теорія держ. упр. – 2011. – 472 с.

УДК 35.073.51

ІНФОРМАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Негодченко В.О., докторант

Харківський національний університет внутрішніх справ

Статтю присвячено дослідженню правової характеристики інформації як об'єкта державної інформаційної політики. На підставі аналізу наукових позицій і відповідних нормативно-правових актів сформульовано авторське розуміння шляхів удосконалення інформації як об'єкта державної інформаційної політики в Україні. Встановлено, що створення й розвиток загальнодержавних та місцевих систем і мереж інформатизації із забезпеченням їх сумісності та взаємодії в єдиному інформаційному просторі України покращить розвиток самої держави.

Ключові слова: *державна інформаційна політика, інформація, об'єкт, удосконалення.*

Статья посвящена исследованию правовой характеристики информации как объекта государственной информационной политики. На основании анализа научных точек зрения и соответствующих нормативно-правовых актов разработано авторское видение путей совершенствования информации как объекта государственной информационной политики в Украине. Установлено, что создание и развитие общегосударственных и местных систем и сетей информатизации с обеспечением их совместности и взаимодействия в едином информационном пространстве Украины улучшит развитие самого государства.

Ключевые слова: *государственная информационная политика, информация, объект, совершенствование.*

Nehodchenko V.A. INFORMATION AS OBJECT STATE INFORMATION POLICY IN UKRAINE

The article is devoted research of legal description of information as an object of public informative policy. On the basis of analysis of scientific points of view and proper normatively legal acts author vision of ways of perfection of information is developed as an object of public informative policy in Ukraine. It is set that creation and development of the national and local systems and networks of informatization with providing of their compatibility and co-operation in single informative space of Ukraine will be improved by development of the state.

Key words: *public informative policy, information, object, perfection.*

Сучасний світ у своєму розвитку характеризується двома досить суперечливими тенденціями. З одного боку, людство, усвідомлюючи свою єдність, з кожним роком стає більш взаємообумовленим і взаємозалежним. З іншого боку, не припиняється гостра боротьба за реалізацію власних національних інтересів, що часто переростає в прагнення до економічного, політичного (у тому числі військового), ідеологічного, культурного впливу на інших суб'єктів міжнародних відносин, а також бажання переважати над ними. Усе це відбувається на тлі нової реальності сучасності – глобальної інформаційної інфраструктури, викликані інформаційною революцією. Прагнення ж багатьох держав до інформаційного домінування, здійснення максимального контролю за спрямованістю та змістом інформаційних потоків зумовили виникнення протиріч нового виду, вирішення яких не може відбуватись традиційними способами. Це у свою чергу призвело не лише до загострення боротьби на міжнародній арені, а й до фактичної неможливості досягнення її цілей без використання інформаційних переваг. Одночасне зростання кількості військових конфліктів на Сході України привело до змін глобального й регіонального балансу сил.

Без урахування наведених реалій сучасного світу сьогодні практично неможливо ефективно здійснювати політику держави у сфері оборони. Це стосується насамперед усвідомлення того, що боротьба за інформацію поряд із традиційними компонентами стала не просто невід'ємним, а навіть найважливішим елементом змісту сучасної війни. Якщо зараз інформаційна перевага розглядається лише як одна з найважливіших умов перемоги у війні, то в майбутньому акцент може зміститись у бік необхідності завоювання й утримання цієї переваги.

Тому постає необхідність у формуванні такої державної політики, яка створюватиме прийнятні військово-інформаційні умови для забезпечення оборонної безпеки. Вироблення цієї політики вимагає наукового підходу до з'ясування змісту, специфіки детермінант і напрямів удосконалення механізмів використання інформації як об'єкта державної інформаційної політики в Україні.

Проблемні питання формування й реалізації державної інформаційної політики були предметом наукових досліджень таких учених, як І. Арістова, Л. Березовець, В. Биков, В. Білоус, А. Гальчинський, О. Голобуцький, В. Горбатенко, О. Григор, В. Данільян, Н. Дніпренко, О. Дубас,

О. Ємельяненко, В. Журавський, М. Згуровський, В. Іванов, Е. Калашнюк, І. Кисарець, А. Колодюк, О. Литвиненко, Є. Макаренко, О. Маруховський, В. Недбай, Г. Несвіт, І. Огірко, В. Парфенюк, Г. Почепцов, С. Руденко, В. Скалацький, О. Скаленко, О. Соснін, О. Старіш, В. Тронь, О. Флор, В. Фурашев, В. Хомяков, П. Цегольник, І. Чиж, С. Чукут, О. Шевчук та інші. У їхніх розвідках розкривається сутність терміна «інформаційна політика». Наукові праці зазначених авторів слугують фундаментальною базою для подальшого дослідження різноманітних питань формування й реалізації державної інформаційної політики. Завдяки їх доробку створено ґрунтовну теоретичну базу, визначено ключові теоретико-методологічні принципи, розкрито окремі аспекти інформаційної політики держави.

Проте окремі теоретичні питання залишаються неузгодженими, зокрема, мова йде про інформацію як об'єкт державної інформаційної політики. Таким чином, проведений аналіз наукових джерел дає змогу говорити про відсутність комплексних досліджень, присвячених вивченню інформації як об'єкта державної інформаційної політики, що й обумовлює актуальність статті.

У різний час багато учених неодноразово звертались до визначення поняття інформації, намагаючись встановити її загальні характерні ознаки незалежно від галузей наукового пізнання [1, с. 31]. Інформація наділяється специфічними якісними ознаками (дані про осіб, предмети, факти, події та явища, а також використання цих даних у процесі життєдіяльності людини, суспільства й держави) та є ефективним засобом впливу, що використовується в соціальних системах управління (наприклад, у правоохоронній сфері) і може слугувати об'єктом протиправних посягань у вигляді підлогу документа тощо [2, с. 53]. Варто зазначити, що поняття «інформація» використовується в усіх галузях науки, зокрема й правовій. Воно набуло багатозначності та інтерпретується залежно від сфери використання.

У перекладі з латинської мови «інформація» (information) – це роз'яснення, виклад [3, с. 717]; тобто йдеться про відомості (або їх сукупність), про предмети, явища й процеси навколишнього світу. Оскільки сьогодні немає усталеного та вичерпного тлумачення цього терміна, варто розглянути його з огляду на відповідні позиції філософів.

Поняття інформації неодноразово змінювалось, його межі то розширювались, то звужувались. Спочатку під цим словом розуміли «уявлення», «поняття», потім – «відомості», «передачу повідомлень». Уперше термін «інформація» знайшов відображення в математичній теорії інформатики та теорії передачі даних каналами зв'язку К. Шеннона (1948 р.), у якій він під інформацією розумів усі види повідомлень. К. Шеннон та У. Уївер запропонували ймовірні методи для визначення кількості інформації, що передається. Однак варто зазначити, що такі методи описують лише знакову структуру інформації, не зачіпаючи її зміст.

Л. Беккер, як і Н. Вінер, у формулюванні поняття «інформація» звертає увагу на таку її ознаку, як упорядкованість, зазначаючи: «Інформація може бути охарактеризована як збереження й відновлення її носієм упорядкованості станів та її джерела, яке впливає на цього носія» [4, с. 44]. Як зазначає Ю. Черняк, інформація – це не

будь-які дані про об'єкт, а лише ті, що об'єктивувались, тобто зафіксовані, сприйняті як такі [5, с. 66].

На думку А. Тер-Акопова, інформації немає, якщо немає приймача; вона може представляти повне чи неповне, дійсне чи спотворене віддзеркалення яких-небудь властивостей, якостей і стосунків об'єкта, проте в будь-якому разі йдеться про сприйняття у віддзеркаленні. На переконання науковця, поки її кимось не сприйнято, інформації для суспільства не існує. Така інформація ніби «приховується» в об'єкті, не має соціального значення, не може бути предметом прав та обов'язків. Для того щоб бути інформацією, дані про об'єкт мають включатись у систему суспільних стосунків, адаптованих до них. Тому під інформацією варто розуміти дані про об'єкт, адаптовані суспільною й індивідуальною свідомістю [6, с. 167–168].

З огляду на загальне поняття інформації, що визначається як відомості про навколишній світ і процеси, що протікають у ньому, або як повідомлення, що інформують про стан справ, які сприймаються людиною чи спеціальними пристроями, таке поняття трактується в межах конкретної галузі наукових знань, що, відповідно, спричинило істотні відмінності у визначенні поняття інформації, які багато в чому залежать від галузі знань, цілей і завдань, що стоять перед дослідниками [7, с. 5].

Підтримуємо думку А. Фатьянова, який звертає увагу на те, що справа не зводиться лише до визначення побутового походження терміна, а все залежить від багатогранності інформації як явища [8, с. 34]. Якщо на початку ХХ ст. інформація розумілась як елементарна категорія, тобто передача будь-яким чином відомостей (повідомлень), то з розвитком теоретичних основ інформації (імовірнісних методів визначення інформації, семантичної теорії інформації тощо) та особливою засобів обчислювальної техніки й зв'язку поняття «інформація» стало набувати не стільки спеціального (науково-технічного) [9, с. 112], скільки широкого соціально-економічного, правового та в цілому загальнонаукового значення. Підтвердженням цього є формування наприкінці 1960-х рр. нової комплексної галузі наукового знання – інформатики, що охоплює як інформаційну техніку, так і теорію наукової інформації й науково-інформаційної діяльності (документалістику).

Розробка та реалізація міжнародних і національних програм створення інформаційних мереж та інформаційних технологій, заснованих на впровадженні новітніх інформаційних систем, систем телекомунікації, на думку світової спільноти, є ключовим завданням входження в трансграничне інформаційне суспільство – суспільство ХХІ ст., яке, як зауважив Р. Смолян, ґрунтується на автоматизації – «новій, інтелектуальній «технології», що охоплює всі загалом можливі об'єкти управління: операції, ресурси, оцінки». На переконання вченого, перехід до цієї нової «технології», що використовує комп'ютери, в історичному плані, напевно, є більш революційним, ніж поява потокового виробництва, конвеєрних ліній і систем автоматичного регулювання [10, с. 35].

Інформація як основний компонент єдиного світового інформаційного простору здійснює універсальний вплив практично на всі сторони життєдіяльності людини, суспільства й держави. Підтвердженням цього є те, що інформаційний вплив

на державу, суспільство, громадянина зараз є більш ефективним, ніж політичний, економічний і навіть військовий; інформація стає реальною, майже фізично відчутною силою [11, с. 9].

Розглядаючи інформацію як предмет правовідносин у правовій системі, предмет відносин між державою та юридичними й фізичними особами, доводиться повертатись до вихідних визначень інформації. Прикладом може стати визначення, запропоноване С. Ожеговим: «Інформація – це відомості про навколишній світ і процеси, що в ньому відбуваються; повідомлення про стан справ, про стан чого-небудь» [12, с. 22]. І це правильно, адже більшість суспільних відносин виникає саме з приводу інформації як відомостей і повідомлень під час її створення, розповсюдження, перетворення й споживання.

Схожі визначення надавали інші науковці. Так, В. Ровенський, А. Уємов та Є. Уємова під інформацією розуміють «повідомлення про події, що відбуваються як у зовнішньому щодо системи середовищі, так і в самій системі» [13, с. 69]. С. Анісімов вважає, що інформацією називається будь-яке повідомлення або передача відомостей про будь-що, що заздалегідь не було відоме [13, с. 8].

Однак необхідно звернути увагу на наявність інших підходів до трактування поняття «інформація». Наприклад, К. фон Вайцекер у своїх працях розкриває зміст цього терміна за допомогою іншого поняття – «форма», тобто стверджує, що маса й енергія еквівалентні інформації. На думку А. Блока, Г. Гунтера та П. Снайдера, інформація є взагалі чимось третім, «нейтральним», «проміжним» між духом і матерією [14, с. 9].

Таким чином, за допомогою розвитку інформаційно-телекомунікаційних мереж суспільство отримує можливість формувати унікальний потенціал – національні інформаційні ресурси, які забезпечують стійкі темпи економічного зростання в умовах обмежених природних, трудових, фінансових та інших ресурсів; зрештою, у результаті створення належних умов для функціонування інформаційної сфери зміцнюються внутрішньополітичні й міжнародно-правові позиції держави, зокрема, забезпечується техногенна, публічна, економічна та національна безпека.

Наголосимо, що інформаційне забезпечення публічної безпеки в Україні в межах державної інформаційної політики вимагає швидкого переходу країни до інформаційного суспільства та, маючи глобальний характер, зумовлює неминучість її входження у світову інформаційну спільноту. Такий підхід зумовлюється тим, що лише використання матеріальних і духовних благ інформаційного суспільства може забезпечити населенню гідне життя, економічне процвітання та необхідні умови для вільного розвитку особи.

До характерних ознак інформаційного суспільства можна віднести такі:

- створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ як до державних, так і до світових інформаційних ресурсів, задоволення їхніх соціальних та особистих потреб в інформаційних продуктах і послугах;

- становлення та в подальшому домінування в економіці нових технологічних умов, що базуються на масовому використанні інформаційно-комунікаційних технологій, які ведуть до появи нових форм соціальної й економічної

діяльності (дистанційної освіти, телероботи, телемедицини, електронної торгівлі тощо);

- створення й розвитку ринку інформації та знань як чинників виробництва на додаток до ринків природних ресурсів;

- перехід інформаційних ресурсів суспільства в реальні ресурси соціально-економічного розвитку й переведення інформації в товар;

- підвищення рівня професійного та загальнокультурного розвитку громадян шляхом удосконалення системи освіти й розширення можливостей систем інформаційного обміну на міжнародному, національному та регіональному рівнях, підвищення ролі кваліфікації, професіоналізму й здібностей до творчості як найважливіших характеристик послуг праці;

- створення ефективної системи забезпечення прав громадян і соціальних інститутів на вільне здобуття, поширення й використання інформації як найважливішої умови демократичного розвитку, поліпшення взаємодії населення з органами влади.

Головними складниками державної інформаційної політики, у межах якої мають формуватись і реалізуватись механізми використання інформації, можна вважати такі явища:

- а) формування вітчизняної інформаційно-комунікаційної інфраструктури та її основи – телекомунікаційних мереж і систем;

- б) розвиток засобів обчислювальної техніки, програмного забезпечення, інформаційних і комп'ютерних технологій;

- в) розвиток інформатизації як процесу широкомасштабного використання інформації в усіх сферах соціального, економічного, політичного й культурного життя суспільства з метою ефективного задоволення потреб [15, с. 14–20].

Очевидно, що наведені стратегічні напрями України на шляху до формування й розвитку інформаційного суспільства безпосередньо пов'язані зі створенням і впровадженням сучасних механізмів отримання й використання інформації.

Таким чином, перехід України до інформаційного суспільства передбачає виконання широкого комплексу заходів, найбільш важливим із яких є розвиток інформаційних технологій і комплексів інформаційно-комунікаційних послуг для сфер економіки, державного управління, освіти, національної культури, науки й техніки, орієнтованих на розширення доступу до національних та світових інформаційних ресурсів.

Національні інформаційні ресурси, на думку Р. Громова, мають стратегічне значення, відповідний прогноз якого повною мірою виправдується в наші дні: «Наприкінці цього століття інформаційні ресурси стануть основним національним багатством, а ефективність їх промислової експлуатації все більшою мірою визначатиме економічну потужність країни в цілому» [16, с. 7].

Сучасний етап становлення нової української державності пов'язується з кардинальними змінами в усіх її інфраструктурних елементах, у тому числі в інформаційній сфері, основними тенденціями розвитку якої є не стільки інтенсивний розвиток сучасних інформаційних систем, скільки широке використання інформаційних технологій у процесі підготовки й реалізації управлінських рішень органами державної влади центрального та регіонального рівнів, інтеграція національного інформаційного поля, що розширюється, у світовий інформаційний простір.

Між інформацією та управлінням існує прямий зв'язок. Як стверджував А. Берг, для функціонування будь-якої системи необхідно зібрати інформацію про стан системи та її довілля, передати цю інформацію каналами зв'язку в місце її переробки, здійснити її переробку з метою вироблення команд управління, реалізувати команди управління (тобто передати виконавчим органам інформацію, що містить команди управління) та здійснити відповідні дії й контроль [17, с. 64].

Важливим напрямом у розвитку інформаційних ресурсів, що складаються як результат науково-технічної, виробничої, соціально-економічної, культурної, політичної, правової та інших форм життєдіяльності суспільства й держави, є законодавча регламентація цього виду національного надбання шляхом формування інформаційного законодавства, тобто сукупності норм права, які регулюють суспільні відносини у сфері створення й поширення інформації, інформаційних ресурсів, реалізації права на пошук, здобуття, передачу та вжиття інформації, створення й вживання інформаційних систем і технологій, засобів інформаційної безпеки.

Інформація в різних її формах є центральним об'єктом регульованих або таких, що підлягають правовому регулюванню, відносин в інформаційній сфері, сукупність яких утворює особливий вид правовідносин – інформаційні (інформаційно-правові) складники комплексної галузі права, тобто інформаційного права, джерелами розвитку якого стали норми конституційного права, закони з питань інформатизації, нормативно-правові акти, що регулюють інформаційні відносини в різних сферах суспільного розвитку.

Основним правовим джерелом формування інформаційного права й законодавства є Конституція України, яка закріпила інформаційні права та свободи громадян як конституційні, тобто основні права й свободи громадян України. Основний Закон України в ч. 1 ст. 34 надає право «вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» [18]. Відповідно до Конституції України громадянин під час реалізації права на вільний пошук і здобуття інформації може звернутись до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій (об'єднань), господарюючих суб'єктів, їх посадових осіб із запитом про інформацію, що зачіпає його права й свободи, тобто отримати, наприклад, «достовірну інформацію» про стан сприятливого довілля (ст. 50 Конституції України) [18].

Порівняльно-правовий аналіз законодавства показує, що термін «інформація», використовуваний для розкриття цього явища як комплексної правової категорії, зустрічається в різних нормативно-правових актах. Першим нормативно-правовим актом, у якому було закріплено визначення інформації, є Закон України «Про інформацію», у ст. 1 якого вона визначається як будь-які відомості та (або) дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях чи відображені в електронному вигляді [19].

Таким чином, порівняльно-правовий аналіз нормативно-правових актів дає змогу виділити

такі перспективні напрями оптимізації державної інформаційної політики в межах її об'єкта – інформації:

- створення й розвиток загальнодержавних і місцевих систем та мереж інформатизації із забезпеченням їх сумісності та взаємодії в єдиному інформаційному просторі України;
- формування й захист інформаційних ресурсів та забезпечення інтересів як національної, так і громадської безпеки;
- забезпечення єдності державних стандартів, їх відповідності міжнародним рекомендаціям і вимогам;
- розробка та здійснення єдиної державної науково-технічної й промислової політики у сфері інформатизації, що відповідає сучасному світовому рівню;
- підтримка проектів інформатизації, які сприяють розвитку інформаційних мереж і систем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Винер Н. Кибернетика и общество / Н. Винер. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1958. – 200 с.
2. Глушков В. О кибернетике как науке / В. Глушков // Кибернетика, мышление, жизнь. – М. : Мысль, 1964. – С. 53–62.
3. Юридична енциклопедія : в 6 т. / за ред. Ю. Шемшученка. – К. : «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1998–2004. – Т. 2 : Д – Й. – 1999. – 768 с.
4. Беккер Л. Воспитание и основы его моделирования / Л. Беккер. – М., 1975. – 286 с.
5. Черняк Ю. Информация и управление / Ю. Черняк. – М., 1974. – 184 с.
6. Тер-Акопов А. Безопасность человека (теоретические основы социально-правовой концепции) / А. Тер-Акопов. – М. : Изд-во МНЭПУ, 1998. – 196 с.
7. Северин В. Правовое регулирование информационных отношений / В. Северин // Юрист. – 2001. – № 7. – С. 2–10.
8. Фатьянов А. Правовое обеспечение безопасности информации : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.02 / А. Фатьянов. – М., 1999. – 40 с.
9. Михайлов А. Основы научной информации / А. Михайлов, А. Черный, Р. Гиляревский. – М. : Наука, 1965. – 655 с.
10. Смолян Г. Человек и компьютер: социально-философские аспекты автоматизации управления и обработки информации / Г. Смолян. – М. : Политиздат, 1981. – 192 с.
11. Черешкин Д. Оружие, которое может быть опаснее ядерного / Д. Черешкин // Независимая газета. – 2005. – № 123. – С. 9.
12. Копылов В. Информационное право / В. Копылов. – М. : Юрист, 1997. – 472 с.
13. Анисимов С. Человек и машина: философские проблемы кибернетики / С. Анисимов. – М., 1959. – 56 с.
14. Арістова І. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / І. Арістова ; за ред. О. Бандурки. – Х. : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 368 с.
15. Шахраманьян М. Новые информационные технологии в задачах обеспечения национальной безопасности России (природно-техногенные аспекты) : [монография] / М. Шахраманьян. – М. : ФЦ ВНИИ ГОЧС, 2003. – 397 с.
16. Громов Г. Национальные информационные ресурсы: проблемы промышленной эксплуатации / Г. Громов. – М. : Наука, 1985. – 240 с.
17. Берг А. Информация и управление / А. Берг, Ю. Черняк. – М. : Прогресс, 1966. – 362 с.
18. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
19. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.